

BANKACILIK DÜZENLEMELERİ İLE FİNANSAL İSTİKRAR İLİŞKİSİ: 1990 -2010 TÜRKİYE DENEYİMİ

Göksel TİRYAKI¹
Ahmet YILMAZ²

Özet

Bu çalışmada, bankacılık düzenlemeleri ile finansal istikrar arasındaki ilişki iki aşamalı bir metod çerçevesinde ele alınmıştır. İlk olarak, TCMB finansal istikrar endeksinden farklı olarak bankaların aracılık işlevlerini de dikkate alan ve literatürde ilk olarak 1990-2010 arasındaki 20 yıllık finansal serbestleşme dönemini kapsayan Türkiye Ekonomisi için bir finansal istikrar indeksi oluşturulmuştur. İkinci olarak çalışmada başlıca bankacılık düzenlemelerinden olan sermaye yeterliliği, sorunlu kredilere ilişkin karşılıklar, likidite yeterliliği ve zorunlu karşılıklar ile finansal istikrar arasındaki ilişkiler ekonometrik bir model çerçevesinde kısa ve uzun dönemde incelenmiştir. Böylece, özellikle yaşanan her finansal şok ve ekonomik kriz sonrası ilk akla gelen sıkı düzenleme aracının, finansal istikrar yönünden gerçekten önemli bir değişken olup olmadığı finansal serbestleşme dönemi Türkiye tecrübesinden hareketle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Eşbütünlüşme yöntemiyle yapılan ekonometrik çalışma sonucunda 1989 yılındaki finansal serbestleşme sonrası Türkiye ekonomisinde bankacılık düzenlemeleri ile finansal istikrar arasında kısa ve uzun dönemde güçlü pozitif bir ilişkinin mevcut olduğu neticesine ulaşılmıştır. Bu nedenle Finansal istikrar ve kamu menfaati açısından, bankaların sermaye düzeylerinin yükseltilmesi, likit varlıklarının artırılması, sorunlu kredi karşılıkları ile zorunlu karşılıklar gibi düzenleme araçlarının politika otoritelerince ihmal edilemeyecek uygulamalar olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Finansal İstikrar, Bankacılık Düzenlemeleri, Finansal İstikrar Endeksi, Bankacılık Düzenleme Araçları*

Jel Sınıflaması: *G00, G10, G21*

¹ Dr., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Bankalar Yeminli Başmurağıbı, gtiryaki@bddk.org.tr

² Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, ahmetyilmaz@marmara.edu.tr

THE RELATIONSHIP OF BANKING REGULATION AND FINANCIAL STABILITY: CASE OF TURKISH ECONOMY IN 1990 – 2010 PERIOD

Abstract

In this paper, we analyze the relationship between banking regulations and financial stability in a two-phased methodology. First, we create a financial stability index including banks' financial intermediary function, which is different from the one used by TCMB. The index, the first in the financial literature, is constructed in a way to cover the financial deregulation period in Turkish economy between 1990 and 2010. Second, the relationship between financial stability and major banking regulations, which are capital adequacy, provisioning for loan losses, liquidity and reserve requirements, is analyzed through an econometric model in both short and long period. In this way, we try to show whether tightening banking regulations applied as a remedy for almost every financial shock or economic crisis around the world is really working in terms of building or sustaining financial stability. The results of the econometric model using co-integration methodology showed that after 1989, the beginning of financial deregulation period in Turkey, there is a positive relationship between financial stability and banking regulations in both short and long run. Therefore, we conclude that increasing capital levels, liquid assets, provisions for loan losses and reserve requirements for banks are relevant for the sake of financial stability and public interest.

Keywords: *Financial Stability, Banking Regulations, Financial Stability Index, Banking Regulation Tools*

Jel Qualification: *G00, G10, G21*

Giriş

ABD’de 2007 yılında finansal piyasalarda ilk ciddi etkilerinin ortaya çıkması ile başlayan ve Eylül 2008’de Lehman Brothers yatırım bankasının iflası ile derinleşip küresel bir hal alan dünya ekonomisinin son krizi, dikkatleri tüm dünyada bir kez daha ve bu sefer daha yakın bir ilgiyle finansal istikrar konusuna toplamıştır. Kriz öncesinde para politikası tartışmalarında daha ziyade fiyat istikrarı ve Merkez Bankalarının bağımsızlığı konusu gündemi oluştururken, kriz sonrasında finansal istikrar ile bankacılık düzenlemeleri kriz ilişkisi konusu tartışmalarda daha fazla yer almaya başlamıştır.

2007-2009 küresel ekonomik krizi ile ilgili akademik-popüler tartışmalarda, krizin ortaya çıkışının bankacılık düzenleme yetersizliklerinden kaynaklandığı fikri gündeme gelmiş ve “bankacılık düzenlemeleri - kriz” ilişkisi yoğunlukla tartışılan önemli meselelerden biri haline gelmiştir. Bu çalışma, ekonomi-finans krizi, krizlerin nedenleri ve önlenmesi tartışmalarında önemi giderek artan “ bankacılık düzenlemeleri - kriz” ilişkisini finansal serbestleşme sonrası yakın dönem Türkiye deneyiminde incelemek amacıyla yapılmıştır.

Bankacılık düzenlemeleri ile finansal istikrar ve krizler arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için çalışmada önce finansal istikrarın ampirik olarak ölçülmesine olanak verecek şekilde Türkiye ekonomisi için merkez bankası ve diğer araştırmacılar tarafından yapılanlardan bazı farklılıklar içeren bir finansal istikrar endeksi oluşturulmuştur. 1990-2010 dönemine ilişkin sözkonusu finansal istikrar indeksinin eğilimleri değerlendirilmiş ve banka iflasları ile başlıca bankacılık düzenlemelerinin ilgili dönemde sergilediği eğilimler izlenimsel olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede finansal istikrar endeksi ile temel bankacılık düzenleme göstergelerini oluşturan; birinci kuşak sermaye oranı, birinci derece likit aktifler / toplam aktifler oranı, toplam karşılıklar / özkaynaklar oranı ve zorunlu karşılıklar / yabancı kaynaklar oranlarının sergilediği ampirik eğilimler birlikte incelenmiştir. Çalışmada daha sonra başlıca bankacılık düzenlemelerinden olan sermaye yeterliliği, likit aktif yeterliliği, sorunlu kredilere ilişkin karşılıkların yeterliliği ve para politikası araçlarından olan zorunlu karşılıklar ile finansal istikrar arasındaki ilişkiler ekonometrik bir model çerçevesinde kısa ve uzun dönemde incelenmiş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünde finansal istikrar kavramı teorik olarak ele alınmakta ve finansal istikrarın tanımlanmasına ilişkin literatürdeki başlıca tartışmalara yer verilmektedir. İkinci bölümde bankacılık düzenlemeleri konusundaki alternatif teorik tartışmalar kısaca ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise Türkiye ekonomisinde 1990-2010 dönemine ilişkin finansal istikrar endeksi, başlıca bankacılık düzenleme rasyolarının sergilediği eğilimler ve finansal istikrar ile bankacılık düzenlemeleri arasındaki ilişkiyi analiz eden ekonometrik model ortaya koyulmaktadır.

I. Finansal İstikrar

“Aynı kararda, biçimde sürme, kararlılık” biçiminde ifade edilen “istikrar” kelimesi her alanda temel bir başarı kriteri olarak gözde bir kavram olmuştur. Zira herhangi bir alanda ulaşılan veya elde edilen olumlu durumun devam ettirilmesine, o hedefe ulaşmak kadar önem atfedilmektedir. Bu açıdan “istikrar” arayışı veya beklentisi dikkate değer bir toplumsal-iktisadi talep olarak her zaman insanların gündemindedir. Finansal istikrar ise 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren; iletişim, teknoloji ve finans alanındaki devasa gelişmeler ve kapitalizmin finansallaşmasına paralel olarak daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. 2008’de derinleşen son küresel ekonomi-finans krizi ise finansal istikrarın önemini biraz daha artırarak, ekonomi yönetimleri açısından temel hedeflerden biri haline getirmiştir.

Ekonomi-finans literatüründe finansal istikrarın tanımı konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır: Bazı tanımlar her türlü finansal sıkıntıyı kapsayacak şekilde meseleyi daha geniş ele alırken, diğerleri sadece finansal sistemin işleyişini bozacak sıkıntılara odaklanmaktadır. Kimi tanımlar finansal sistemin dışsal şoklara karşı dayanıklılığını önemserken, bazıları finansal sistemin kendisini bir çok kaynağı olarak görmektedir. Ayrıca, bazı tanımlar açıklanması zor olan sistemik risk kavramını finansal istikrar ile birlikte değerlendirmektedir. Öte yandan, finansal istikrara ilişkin çoğu tanımda üç önemli unsur yer almaktadır: İlk olarak, finansal sistem bir bütün olarak ele alınmaktadır; ikincisi finansal sistem ekonominin

genelinden ayrıştırılmamakta, nihai etkinin ekonomik aktiviteye ve reel ekonomiye tesiri dikkate alınmaktadır; üçüncü olarak da, daha somut ve gözlemlenebilir olması nedeniyle finansal istikrarsızlığa açık bir vurgu yapılmaktadır³.

Ne yazık ki geniş ölçekte kabul gören ve kullanılan tek bir finansal istikrar tanımı bulunmamaktadır. Bu konuda teşebbüsler olmakla birlikte, bunların çoğu bir makale veya konuşmanın belirli bir yerindeki bir tema çerçevesinde yapılmaktadır. Ayrıca pek çok yazar finansal istikrarsızlık ve sistemik risk kavramlarını tanımlamayı tercih etmektedir. Bu bağlamda, finansal istikrar meselesi, finansal sistemin ekonomik kaynakların etkin tahsis ve kullanımına, finansal risklerin yönetilmesine, fiyatlanmasına ve değerlendirilmesine ve bu ana fonksiyonlarının dışsal bir şok veya içsel bir dengesizlik ile sekteye uğramaması için düzeltici mekanizmalara sahip olan bir kavramsal çerçevede düşünülmelidir⁴.

Öte yandan TCMB ise finansal istikrarı; “*finansal piyasalarda, bu piyasalarda faaliyet gösteren kurumlarda ve ödeme sistemlerindeki istikrarı ve şoklara karşı dayanıklılığı ifade etmektedir*” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca, TCMB; istikrar kavramı ile ilgili olarak “... *istikrar genelde finansal sistemin sağlıklı ve istikrarlı işlemesini, dolayısıyla ekonomideki kaynakların üretken bir şekilde tahsisini ve risklerin uygun bir şekilde yönetim ve dağılımını beraberinde getirmektedir*”⁵ biçimindeki vurguları ile de finansal istikrar-etkin kaynak tahsisi ve risk yönetimi ilişkisini de ortaya koymaktadır.

II. Bankacılık Düzenlemeleri

Finansal sistem içerisinde en önemli aracı kuruluşlar olan bankalar, her zaman hane halkı, iş âlemi, devlet ve dış âlem açısından yakından takip edilen ekonomik unsurlardan olmuştur. Diğer işletmelerle karşılaştırıldığında, bankalar son derece yüksek kaldıraç oranları ile çalışmaktadır. Halktan doğrudan para toplama imtiyazı ile parasal yükümlülük oluşturabilmektedir. Söz konusu parasal yükümlülükler yatırım ve tüketimin finansmanında kullanılmak suretiyle, bir ekonominin canlılık ve büyüklüğü ile toplumun refah seviyesini doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla bu kadar hayatî işlevleri olan bankalar gibi finansal araçların düzenlenmesine her zaman çok büyük önem atfedilmiştir.

Akademik alanda bankaların neden, nasıl ve ne oranda düzenlenmesi gerektiği konusunda bir uzlaşmadan bahsedilememektedir. Ayrıca bankacılık düzenlemeleri için bankaların aracılık fonksiyonu, ödemeler sistemindeki işlevi ve yüksek kaldıraç oranı ile çalışması gibi özelliklerine ve özel yükümlülükler, mevduat sigortası, likidite hükümleri gibi farklı düzenleme boyutlarına aşırı bir vurgu yapıldığı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla bankacılık düzenlemelerini ortaya çıkaran gerekçelerin ve yapılan düzenlemelerin bankalara olan etkilerinin analiz edilmesinin önemli olduğu belirtilmektedir. Bankacılık düzenlemelerinin özünde

³ C. Borio, M. Drehmann, “Towards an Operational Framework for Financial Stability: “Fuzzy” Measurement and its Consequences”, **BIS Working Papers**, No 284, June 2009, s.4

⁴ G. J. Schinasi, “Defining Financial Stability”, **IMF Working Paper**, WP/04/187, October 2004, s.3,8

⁵ TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sss.php> (Erişim Tarihi: 15.11.2010)

küçük tasarruf sahibinin haklarının korunması amacıyla yapıldığı vurgulanmaktadır. Küçük tasarruf sahiplerinin bankaların faaliyet ve işlemlerini izleyebilecek olanak ve yeterlilikte olmaması sebebiyle, bankaların esas fon kaynağını oluşturan bu küçük tasarruf sahiplerinin menfaatlerinin kamu adına takibi gerekmektedir. Netice olarak, bankaların düzenlenmesi gerekliliğinin temelinde yine ahlaki riziko ve ters seçim hususları söz konusudur.⁶

Diğer taraftan, bankacılık düzenlemelerinin optimal olarak uygulanması sorunu hem çok önemli hem de son derece karmaşık bir konudur. Genel düzenleme teorisi optimal düzenleme kurallarının tasarlanması ile ilgilenmekte ve normatif kalmaktadır. Bu nedenle bu alandaki çalışmalar genelde düzenlemelerin analizine odaklanmakta ve matematiksel modeller yoluyla düzenlemelerin etkisini ayırtmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede söz konusu akademik araştırmaları üç gruba ayırmak mümkün olmaktadır. Bunlar; serbest (düzenlenmesiz) bankacılık, farklı bankacılık düzenlemeleri ve bankacılık düzenlemelerinin optimal seçimi şeklinde ayrılmıştır.⁷

Bakirov ve Grishan (2000), serbest bankacılık sisteminin literatürde pek ikna edici bulunmadığını, genelde tarihsel argümanlara ve piyasa katılımcılarının tam bilgiye sahip olduğu varsayımına dayanan bu yaklaşımın, günümüz koşullarını fazla yansıtmadığını vurgulamaktadırlar. Buna karşılık ikinci grupta yer alan akademik çevreler serbest bankacılık sisteminin krizlere yol açtığını ve özellikle ani ve yoğun mevduat çekilişlerinde piyasadaki tam bilgiye erişim sorununun önemli rol oynadığını belirtmektedir. Üçüncü grupta yer alan araştırmacıların ise artık düzenlemelerin gerekliliğinden ziyade optimal düzeyi ile ilgilendikleri ifade edilmektedir.

Bankacılık düzenlemeleri konusunda önemli çalışmaları olan Barth, Caprio ve Levine (2006) bankacılık düzenlemeleri hususunda kamu ve özel menfaat görüşü şeklinde iki temel yaklaşımın olduğunu belirtmektedir. Kamu menfaati yaklaşımının piyasaların mükemmel işlemediği ve başarısızlıkların var olduğu kabulüyle, bu sorunların devletin girişim ve müdahaleleri ile giderilebileceği varsayımına dayandığını ifade etmektedir. Özel menfaat yaklaşımı ise düzenlemeyi herhangi bir pazarlanabilir mal veya hizmet gibi değerlendirerek, kendi özel arz ve talep koşullarına göre analiz etmektedir. Ancak her iki yaklaşımın da kendi alanlarında aşırı uçları temsil ettiği ve bankacılık sisteminin düzenlenmesinin ne kadar karmaşık bir mesele olduğunu gösterdiği kabul edilmektedir. Bugün pek çok düzenleme sistemi her iki uç yaklaşım arasında zaman içerisinde değişen ihtiyaçlara göre düzenleme yapmaktadır.⁸

Dewatripont ve Tirole (1999) kamu tarafından yapılan bankacılık düzenlemelerinde iki yaklaşımın hâkim olduğunu belirtmektedir. Bunlar; takdir

⁶ Mathias Dewatripont, Jean Tirole, **The Prudential Regulation of Banks The Walras-Pareto Lectures**, The MIT Press, 2. Edition, 1999, Massachusetts, s.29-32

⁷ R. Bakirov, M. Grishan, **Banking Regulation and Financial Stability**, Economics Education and Research Consortium Russia- Final Report, May 2000, s.2-6

⁸ J.,R. Barth ve diğerleri, **Reassessing the Rationale and Practice of Bank Regulation And Supervision around the Globe**, Seminar on Current Developments in Monetary and Financial Law, Washington D.C., October 2006, s.21-46

yetkisine dayanan düzenlemeler ile görev ve kural esaslı düzenlemeler şeklinde belirlenmektedir. Kural bazlı düzenlemeler, düzenlemeleri mekanik bir forma indirgeyerek, bankacılık otoritelerinin müdahale politika ve süreçlerinde esnekliğin kaybolmasına ve düşük önemdeki bilgilere tepki verilememesi gibi neticeler doğurmakla birlikte, bankacılık otoritelerinin keyfi karar ve eylemlerine imkân verebileceği endişesiyle takdir yetkisine dayalı düzenlemelere göre daha çok tercih edilmektedir. Nitekim Basel Komitesi'nin genel düzenleme çerçevesi ve önerileri de, kısmen takdir yetkisine yer vermekle birlikte, kural bazlı bir düzenleme yapısını teşvik etmektedir.⁹

Esas itibariyle bankacılık düzenlemelerinin oluşum sürecine bakıldığında, bu düzenlemeler genelde finansal krizlere, tarihsel ve politik olaylara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçtan itibaren merkezi olarak tasarlanmış bir bankacılık yapısı ve buna göre inşa edilmiş bir düzenleme çerçevesi gelişmemiştir. Yaşanan finansal krizlerin olumsuz sonuçları veya bazı önemli politik ve tarihi olayların bir neticesi olarak bankacılık düzenlemeleri oluşturulmuştur. Nitekim Spong (2000) bankacılık düzenlemelerinin dört temel amaç için yapıldığını ifade etmektedir. Bu amaçlar; tasarruf sahiplerinin (mudi) haklarını korumak, parasal ve finansal istikrarı sağlamak, etkin ve rekabetçi bir finansal sistemi temin etmek ve müşteri haklarını gözetmek şeklinde sıralanmıştır¹⁰. Jeunemaitre (1997) ise ekonomi literatürünün düzenlemelerin piyasa başarısızlıklarına odaklanması gerektiğine vurgu yaptığını belirtmekle birlikte, ilgili kanunların yazılırken temel olarak müşterilerin haklarını korumayı esas aldığını ifade etmektedir. Ayrıca, düzenlemelerin finansal sistemde asimetrik bilgi sorunu, güvenin temini ve sistemik riskin önlenmesi gibi temel amaçları olduğu da belirtilmektedir¹¹.

III. Türkiye'de 1990-2012 Döneminde Bankacılık Düzenlemeleri ile Finansal İstikrar Arasındaki İlişki

Literatürde, sağlam bir bankacılık düzenleme çerçevesinin gerekliliği konusunda ciddi anlamda herhangi bir itirazla karşılaşmak mümkün değildir. Ancak konuya ilişkin yapılan analizlerin temel neticelerine bakıldığında, finansal sistemin krizlere karşı direnç kazanması ve bu krizlerin etkilerinin hafifletilmesi amacıyla kullanılacak bankacılık düzenleme araçlarının sayısı, niteliği ve etki alanı gibi hususlarda ise açık bir uzlaşıdan bahsedilememektedir. Her ne kadar, sermaye kuralları, mevduat sigortası, karşılık ve muhasebe politikası, likidite desteği, faaliyet izinleri ve sınırlamaları gibi düzenleme başlıkları konusunda belirli bir ortak görüş olduğu kabul edilse de, bu düzenlemelerin düzeyi ve süresi gibi konularda yine farklı görüş ve seçenekler üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, Türk Bankacılık Sisteminde 1990-2010 döneminde sermaye, likidite ve karşılık gibi temel

⁹ M. Dewatripont, J. Tirole, a.g.e., s.199,220

¹⁰ Kenneth Spong, **Banking Regulation: Its Purpose, Implementation on Effects**, Federal Reserve Bank of Kansas City, 5. Edition, 2000, s.5-15

¹¹ Alain Jeunemaitre, **Financial Market Regulation A Practitioner's Perspective**, Macmillan Press, 1997, Sf. 21-22

bankacılık düzenlemelerinin bankacılık sisteminin istikrarı ve dolayısıyla finansal istikrar üzerindeki etkileri analiz edilecektir.

III.1.Finansal İstikrara ve Bankacılık Düzenlemelerine İlişkin Temel Göstergelerin Belirlenmesi

Finansal istikrar ile bankacılık düzenlemeleri arasındaki ilişkinin analizinde; sadece teorik değerlendirmelerle sınırlı kalmamak amacıyla ampirik ve uygulamaya yönelik incelemelerin yapılması faydalı olacaktır. Her ne kadar istikrar ve düzenleme gibi iki soyut ve geniş kapsamlı kavramın belirli varsayımlar altında bazı göstergeler yoluyla ampirik incelemenin güçlüğü ve sıkıntıları olmakla birlikte, mevcut teorik değerlendirmelerin daha somut bir temele oturtulması bakımından bu tür bir çaba yararlı görülmektedir. Bu çerçevede çalışmamız izleyen bölümlerinde, Türkiye ekonomisi için oluşturulan Finansal İstikrar Endeksi ve temel bankacılık düzenleme göstergelerine ilişkin açıklamalar ilgili alt başlıklarda yer almaktadır.

III.1.1.Finansal İstikrar Endeksi

Finansal istikrara ilişkin göstergelerin belirlenmesindeki ve ölçülmesindeki güçlükler rağmen finansal istikrara ilişkin somut verilerin değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Zira finansal istikrara ilişkin politikaların belirlenmesi ve uygulanabilmesi açısından ölçümlenebilir göstergelerden faydalanmak önemlidir. Nitekim başta IMF olmak üzere, Merkez Bankaları ve diğer yasal otoriteler finansal istikrarın analiz edilmesi bakımından belirli endeks ve finansal oranlardan yararlanmaktadır. Genelde finansal sağlık göstergeleri şeklinde nitelendirilen bu rasyolar, bir ülkenin finansal sisteminin sıhhat ve etkinliğinin ölçülmesi açısından ciddi şekilde dikkate alınmaktadır.

Bu çerçevede TCMB'nin Finansal İstikrar Raporu'nda bankacılık sisteminin sağlamlılığını izlemeye kullandığı finansal sağlık endeksi, bazı nüanslar ile bu çalışmada kullanılmıştır. Söz konusu finansal sağlık endeksi yine bazı uyarlamalarla TCMB'den Özcan (2006) ve Gençay'ın (2007) uzmanlık tezi çalışmalarına da konu olmuş ve analizlere dâhil edilmiştir.

Ülkemizde konsolide rakamlar dikkate alındığında finansal sistemin yaklaşık % 95'i doğrudan veya dolaylı şekilde bankacılık sektörü tarafından kontrol edilmektedir. Bu bağlamda, bankacılık sektörünün faaliyet sonuçlarının izlenmesi bakımından kamuya açık durumdaki en önemli ve nesnel bilgiler, şüphesiz bankalar tarafından açıklanan üçer aylık bilanço ve kâr-zarar cetvelleridir. Özellikle 2000-2001 ekonomik krizinden sonra bankacılık sisteminde yaşanan yapısal dönüşüm sonucunda, bankacılık sektörünün bilanço verilerindeki saydamlığın arttığı genel olarak kabul görmektedir. Ancak tüm şeffaflık gelişimine rağmen, hiçbir bilançonun tam anlamıyla tüm gerçeği yansıttığı şeklinde bir görüşe katılmak da mümkün değildir. Esasında tüm muhasebeleştirme ve değerlendirme çalışmaları doğruya en yakına ilişkin bir çabanın ürünüdür. Dolayısıyla özelde bankaların genelde finansal kurumların bilançolarındaki bilgilerin, varsayımsal olarak gerçeğe en yakın bilgileri yansıttığını kabul etmek gerekmektedir. Buradaki asıl mesele bu bilançoların asgari kontrol mekanizmalarıyla doğrulunun sınanması ve teyit edilmesidir. Ülkemizde bu tür denetleyici uygulamalar gerek bağımsız denetim şirketleri ve gerekse ilgili kamu otoritelerince yapılmaktadır. Bu nedenle bankacılık sektörünün faaliyet sonuçlarının

değerlendirilmesi açısından bankalara ilişkin bilanço ve gelir-gider tablosu verilerinin kullanılması, mevcut koşullar altında makul kabul edilebilir.

Bankaların bilanço ve gelir tablosundaki stok ve akım değişkeni şeklindeki verileri etkileyen çok sayıda makro ve mikro değişken bulunmaktadır. Finansal sistem içerisinde son derece önemli bir rol oynayan bankalar, bir ekonomideki en önemli finansal aracı kuruluşlardır. Dolayısıyla bankaların bilanço ve gelir tablosu rakamlarının finansal sistemdeki duyarlılık ve kırılabilirliklerin gözlenmesi, olumlu gelişmelerin izlenmesi ve muhtemel sorunların tahmin edilmesi yönünden önemli bir işleve sahip olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada kullanılacak Finansal İstikrar Endeksi ve temel bankacılık düzenleme göstergeleri bankaların üçer aylık bilanço ve gelir-gider tablosu rakamlarından hareketle oluşturulmaktadır.

TCMB'nin Finansal İstikrar Raporu'ndaki Finansal Sağlık Endeksi'nden hareketle ve bazı uyarlamalar yapılmak suretiyle, Türkiye uygulaması yönünden finansal istikrarın ölçülmesi ve takip edilebilmesi bakımından aşağıda **Tablo 1**'de detayları verilen şekilde bir Finansal İstikrar Endeksi bu çalışma için oluşturulmuştur.

Tablo 1: Finansal İstikrar Endeksi Alt Bileşenleri

	Göstergeler	Endekse Etkinin Yönü	Ağırlık
Aracılık Fonksiyonu	Krediler /Mevduat	Pozitif	0.25
	Mevduat /Toplam Aktifler	Pozitif	0.25
	Krediler /Toplam Aktifler	Pozitif	0.25
	Krediler Artış Oranı	Pozitif	0.25
Aktif Kalitesi	Özkaynaklar /Krediler	Pozitif	0.25
	Brüt Takipteki Alacaklar / Krediler	Negatif	0.25
	Net Takipteki Alacaklar / Özkaynaklar	Negatif	0.25
	Duran Aktifler / Toplam Aktifler	Negatif	0.25
Kârlılık	Ner Kâr / Toplam Aktif	Pozitif	0.25
	Net Kâr / Özkaynaklar	Pozitif	0.25
	Faiz Gelirleri /Faiz Giderleri	Pozitif	0.25
	Faiz Dışı Gelirleri /Faiz Dışı Giderler	Pozitif	0.25
Sermaye Gücü	Kaldıraç Oranı	Pozitif	0.50
	Serbest Sermaye / Toplam Aktif	Pozitif	0.50
(1) Duran Aktifler; iştirak, bağlı ortaklık, elden çıkarılacak kıymetler, sabit kıymetler ve net takipteki alacaklar toplamından oluşmaktadır.			
(2) Serbest sermaye, özkaynak tutarından duran aktiflerin çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır.			
(3) Kaldıraç Oranı; Özkaynaklar / (Toplam Aktifler + (Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler + Taahhütler)x0.5 + Türev Ürünlerx0.01) Bilanço dışı kalemler için kullanılan söz konusu dönüşüm oranları Bankacılık Mevzuatı'ndan hareketle dikkate alınmıştır.			

Endeks eşit ağırlıkta dört ana alt bileşenden oluşturulmuştur. Bu alt bileşenler, bankacılık sisteminin toplam bilanço ve gelir tablosu rakamları üzerinden hesaplanan muhtelif rasyoların teşekkül etmektedir. Finansal istikrara ilişkin bilgileri tam olarak yansıtabilmesi açısından, bankacılık sektörünün uygun bilanço ve gelir-gider tablosu kalemlerinin seçilmesi ve ilgili rasyoların oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, finansal istikrarın bankacılık sektörü mali tablolarından hareketle izlenip değerlendirilmesine yardımcı olacak rasyolar dikkatli bir şekilde seçilmiş ve Endeks içerisinde tasnif edilmiştir. **Tablo 1**'de sözü edilen rasyoların detayı ve ilgili alt bileşen üzerindeki etkisi ve bu etkinin yönü yer almaktadır. Finansal İstikrar Endeksi'ndeki rasyolar Türk Bankacılık Sektörü'nün toplam bilanço ve gelir-gider tablosu verileri üzerinden Mart 1990 - Aralık 2010 dönemi için hesaplanmıştır. Bankacılık Sektörü verileri ise, TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi ve TBB İstatistikî Raporlar internet sayfaları marifetiyle elde edilmiştir¹².

Bu çalışmada oluşturulan söz konusu endekste, TCMB Finansal Sağlıklı Endeksi'nden farklı olarak aracılık fonksiyonu alt bileşeni ilave edilmiştir. Zira finansal istikrarın temel unsurlarından birisi finansal sistemin ekonomi içerisindeki aracılık fonksiyonunu etkin ve sağlıklı bir şekilde yerine getirmesidir. Dolayısıyla bankaların finansal aracılık fonksiyonunun finansal istikrar bakımından dikkate alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bakımdan mevduatın krediye dönüşüm oranı, kredilerin artış oranı, mevduatın ve kredilerin toplam aktif içerisindeki payları, bankacılık sisteminin temel finansal aracılık fonksiyonunun birer göstergesi olarak rasyolar şeklinde Finansal İstikrar Endeksi'nin ilgili alt bileşeni içerisine yerleştirilmiştir. Böylelikle bankacılık sektörünün temel bir finansal aracı olarak finansal istikrara katkısı vurgulanmaya çalışılmıştır.

TCMB tarafından 2005 yılından itibaren yayımlanmaya başlanan Finansal İstikrar Raporu'nda yer alan Finansal Sağlıklı Endeksi'nin alt bileşenlerinde zaman içerisinde önemli değişiklikler olmuştur. Bu çerçevede TCMB Finansal Sağlıklı Endeksi'nde yer almakla birlikte, bu çalışmada oluşturulan Finansal İstikrar Endeksi'nde bulunmayan alt bileşenler de mevcuttur. Ayrıca mevcut alt bileşenlerin hesaplanmasına esas teşkil eden rasyolar bakımından da TCMB Finansal Sağlıklı Endeksi ile kullandığımız endeks arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların nedeni; tarafımızca oluşturulan endeksin kamuya açıklanan bilgiler bağlamında oluşturulması nedeniyle, endeksin tutarlı sonuçlar vermesi amacına yöneliktir. Yeni bir finansal istikrar endeksi oluşturulurken hem inceleme dönemi için kullanılacak verilerin ulaşılabilir hem de hesaplanacak verilerin anlamlı ve tutarlı olmasına azami özen gösterilmiştir. TCMB Finansal Sağlıklı Endeksi'nde yer alan likidite, kur ve faiz riski gibi alt bileşenler tarafımızca oluşturulan endekse dâhil edilmemiştir. Tarafımızca likidite ve kur riskine ilişkin bilgiler temin edilmekle birlikte, gerek söz konusu rakamların sıhhati ve gerekse Endeks üzerindeki ağırlığı ve önemi gibi konular sebebiyle kullanılmamıştır. Zira yaklaşık 20 yıllık bir periyotta bu tür detay bilgilerin sıhhati

¹² TCMB, <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html> (Erişim Tarihi: 30.06.2011) TBB, [http://www.tbb.org.tr/Banka ve Sektor Bilgileri/Tum Raporlar.aspx](http://www.tbb.org.tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Tum_Raporlar.aspx) (Erişim Tarihi: 30.06.2011)

konusunda net bir bilgiye sahip olunmaması ve bu riskler için ortaya çıkan rakamların endeks üzerinde aşırı dalgalanmalara sebebiyet vermesi, kur riski ve likidite riski bilgilerinin endeksten çıkarılmasına neden olmuştur. Ayrıca, mevcut Finansal İstikrar Endeksi'nin diğer alt bileşenlerinin kur ve likidite risklerinin dolaylı etkilerini bünyelerinde barındırdığı da açıktır.

Bunların yanı sıra, faiz riskinin görece yeni bir kavram olması, bu konudaki sektörel bilgilere ulaşmanın güç olması ve finansal istikrar açısından önemi dikkate alınarak, tarafımızca alt bileşenler arasından çıkarılmıştır. Nitekim TCMB'den Özcan (2006) ve Gençay (2007) da uzmanlık tezlerinde faiz riskine kendi oluşturdukları finansal sağlamlık endekslerinde yer vermemişlerdir. Yine Özcan (2006) ve Gençay (2007) tarafından oluşturulan finansal sağlamlık endekslerinin alt bileşenlerinde TCMB'nin hesapladığı endeksten farklı şekilde rasyo hesaplamaları bulunmaktadır. Tüm bunlara ilave olarak, Özcan (2006) ve Gençay (2007) kendi oluşturdukları sağlamlık endekslerinde, inceleme dönemlerinin görece daha kısa olmasının da yardımıyla, kur ve likidite riski alt bileşenlerinin hesaplanma biçimlerini TCMB endeksinden büyük oranda farklılaştırmak suretiyle bu riskleri endekste kullanmışlardır.

Kibritçiöğlü (2003) tarafından oluşturulan benzer bir endeksle de bankacılık kesiminin kırılganlığının aylık olarak izlenmesi amaçlanmıştır. Bankacılık Sektörü Kırılganlık Endeksi üç ana alt bileşenden teşekkül etmektedir. Banka mevduatları, bankaların yurt içine kullandığı kredilerin seyri ve bankaların yabancı para yükümlülüklerinin gelişimi likidite, kredi ve kur riskinin dolaylı birer göstergesi olarak endekse dâhil edilmiştir. Kibritçiöğlü (2003) bu üç göstergedeki aylık değişimlerin bir ülkede bankacılık sektörünün kırılganlığını göstereceği varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla banka bilançolarında gözlemlenen ekonomik risklerin bankacılık kesiminin kırılganlığının izlenmesinde önemli katkısı olacağına işaret etmektedir.¹³

Ahumada ve Budnevich (2001) de finansal kırılganlığın erken uyarı göstergeleri ile tahmin edilmesini araştırdıkları çalışmalarında, hazırladıkları bir gösterge seti içerisinde özellikle bankalar için bazı spesifik oranları kullanmışlardır. Bankaların bilanço verilerinden hareketle sorunlu krediler, sermaye, etkinlik, likidite, kâr-zarar ve kredi büyümesi gibi kalemlere ilişkin hesapladıkları rasyoları birer temel finansal kırılganlık göstergesi olarak değerlendirmişlerdir.¹⁴

Aspachs-Bracons, Goodhart, Tsomocos ve Zicchino (2006) ise finansal kırılganlığın (istikrarsızlığın) ölçümüne ilişkin geliştirdikleri modellerinde, finansal kırılganlığın yüksek temerrüt olasılığı ve düşük banka karlılığının bileşimi ile ölçülebileceğini belirtmektedir. Bu çerçevede söz konusu modelde, ilgili ülkelerin bankacılık sektörünün temerrüt olasılığı ile bankacılık sisteminin karlılığını yansıtan bir bankacılık sermaye endeksi kullanılmıştır. Bankacılık sektörü temerrüt olasılığı,

¹³ Aykut Kibritçiöğlü, "Monitoring Banking Sector Fragility", **The Arab Bank Review**, Vol.5, No.2, October 2003, s. 51-66.

¹⁴ Antonio C. Ahumada., Carlos L. Budnevich, "Some Measures of Financial Fragility in the Chilean Banking System: An Early Warning Indicators Application", **Central Bank of Chile Working Papers**, N.117, November 2001, s.9-10.

IMF'in Finansal Sağlık G6stergeleri'nden hareketle, bazı uyarlamalar sonucu hesaplanmıştır.¹⁵

ABD'de k6resel finans krizi sonrası yapılan Dodd-Frank Reformu ile getirilecek yeni d6zenleme çerçevesine katkıda bulunmak 6zere, Tymoigne (2011) tarafından hazırlanan bir çalışmada, finansal istikrarın temin edilmesi bakımından finansal kırılganlığın anlaşılmasının ve 6l6lmesinin çok 6nemli olduğu belirtilmektedir. Bir ekonomide, başta hane halkı, reel sekt6r ve finansal sistem için olmak 6zere, Minsky'nin finansal istikrarsızlık hipotezi bağlamında bir finansal kırılganlık endeksinin hazırlanmasının, 6zellikle denetim otoriteleri açısından faydalı olacağı 6zerinde durulmaktadır. Her ne kadar erken uyarı sistemlerine ilişkin geniş bir literat6r olmasına ve çoğu ekonomik krizin beklenmedik şekilde oluşmasına rağmen, bu t6r bir endeksin amacının ekonomik krizlerin veya resesyonların tespit edilmesinden ziyade, krizler 6ncesi meydana gelen olumsuzlukların 6nceden belirlenerek gerekli tedbirlerin alınmasına katkı sağlamak olduğu ifade edilmektedir.¹⁶

Netice olarak, finansal istikrar ile bankacılık d6zenlemeleri arasındaki ilişkinin analiz edilebilmesi bakımından bir Finansal İstikrar Endeksi oluşturulması zorunlu g6r6lm6ř ve bu Endeks yardımıyla bankacılık sistemi bilanço ve gelir-gider tablosundan hareketle finansal istikrarın 1990 yılından itibaren çeyrek d6nemler itibariyle seyri ortaya konulmaya çalışılmıştır. B6ylelikle daha uzun bir d6nemi dikkate almak suretiyle finansal istikrar bağlamındaki olayların etkilerinin g6r6lmesine imk6n sağlanmaktadır. Oluşturulan Finansal İstikrar Endeksi'nin gerek belirlenen alt bileşenlerin finansal istikrar tanımına daha uygun olması ve gerekse inceleme d6neminin 1990-2010 şeklinde geniş bir s6reyi kapsaması, kurulacak modelin literat6r açısından 6nemini ortaya koymaktadır. Zira T6rkiye'de finansal istikrarın analiz edilmesi açısından daha 6nce yapılan çalışmaların finansal aracılık, kaldıraç oranı gibi konuları bu çalışmadaki detayda dikkate almadığı g6zlemlenmiştir. Dolayısıyla daha 6nceki çalışmalarda, bu çalışmadaki bakış açısını ve kullanılan zaman aralığını esas alan bir modele rastlanmamış olup bu haliyle, geliştirilen Finansal İstikrar Endeksi'nin bu konudaki literat6re 6nemli bir katkı yaptđı d6ř6n6lmektedir. Ayrıca, TCMB'nin Finansal Sağlık Endeksi'nde yapılan bazı uyarlamalar ile finansal istikrar kavramının çerçevelediği anlama daha yakın bir endeks oluşturulmak suretiyle, T6rkiye'de finansal istikrarın 6l6lmesinde ve izlenmesinde daha işlevsel bir 6l6t6n kullanılması amaçlanmaktadır.

III.1.2. Finansal İstikrar Endeksinin Oluşturulması

Yukarıda verdiğimiz açıklamalar çevresinde Finansal İstikrar Endeksi (FİE), aşağıdaki form6lasyon çerçevesinde oluşturulmuştur.

¹⁵ O. Aspachs-Bracons ve diğerleri, "Towards a Measure of Financial Fragility", LSE Financial Markets Group Discussion Paper 554, February 2006, s.3-13.

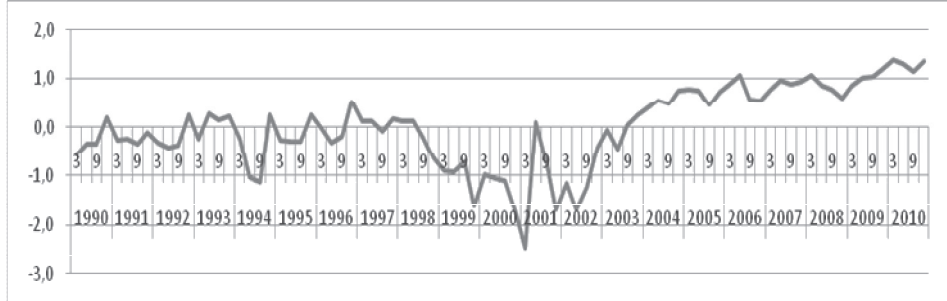
¹⁶ Eric Tymoigne, "Measuring Macprudential Risk: Financial Fragility Indexes" Levy Economics Institute of Bard College Working Paper No. 654 March 2011, s.4-9

$$Fİ_t = \frac{(AF_t - \mu_{AF})}{\sigma_{AF}} + \frac{(AK_t - \mu_{AK})}{\sigma_{AK}} + \frac{(K\hat{A}_t - \mu_{K\hat{A}})}{\sigma_{K\hat{A}}} + \frac{(SG_t - \mu_{SG})}{\sigma_{SG}}$$

4

Yukarıda yer alan formülasyondaki AF:Aracılık Fonksiyonu, AK: Aktif Kalitesi, KĀ:Kârlılık, SG: Sermaye Gücü, μ : ortalama, σ : standart sapmayı temsil etmektedir. Buna göre hesaplanan FİE'nin araştırma dönemindeki seyri aşağıdaki **Grafik 1**'de verilmiştir.

Grafik 1: Finansal İstikrar Endeksi 1990-2010

Kaynak: TCMB ve TBB verilerinden hareketle hesaplanmıştır.

1990-2010 döneminde finansal istikrar endeksinin sergilediği eğilimler ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır: Şöyle ki son kriz hariç Türkiye ekonomisindeki tüm krizler finansal istikrarsızlık ile paralel olarak ortaya çıkmıştır. Son yirmi yıl içinde finansal istikrarsızlığın en sert olduğu dönemin 2001 krizi olduğu ampirik olarak açıktır. Diğer taraftan 2001 krizi öncesinde finansal istikrardaki bozulma 1998 yılından itibaren başlamıştır. Bu olgu; kriz tarihçilerinin Türkiye’de 1999-2001 krizlerini birlikte değerlendirmelerinin daha uygun olabileceğini düşündürmektedir. Diğer taraftan Türkiye ekonomisinde 2008-2009 ekonomik krizinin finansal istikrarın görece olarak tesis edildiği bir dönemde yaşanması, Türkiye gibi dışa açık ekonomilerde ulusal finansal istikrarın görece mevcudiyetinin ekonomik krizleri önlemede yeterli olmadığına bir delilini oluşturmaktadır.

Ülkemizde yaşanan 1994,1999 ve 2001 yıllarındaki kriz sürecinin ciddi etkisi, FİE’de de kendini net bir şekilde göstermiştir. Bu durumda finansal istikrardaki bozulmanın krizlere eşlik ettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca finansal istikrarsızlığın en önemli göstergelerinden olan banka iflaslarının da FİE’ye yansıyor yansımadağı önemlidir. İlgili bankacılık otoriteleri tarafından 1990-2010 döneminde toplam 25 bankanın yönetim ve denetimi TMSF’ye devredilmiştir. Bu bankaların temel sorunları; sermaye yetersizliği, mali yapılarındaki ağır sıkıntılar ile banka kaynaklarının suistimal edilmesi olmuştur.¹⁷

90’lı yılların en önemli ekonomik krizi olan 1994 krizinde üç banka TMSF’ye devredilmiştir. Bu bankalar, Nisan 1994 tarihinde TMSF’ye devredilen

¹⁷ BDDK, **Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**, Çalışma Tebliği, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı, 3 Eylül 2010, s.15.

TYT Bank, Marmara Bank ve Impex Bank olmuştur.¹⁸ İkinci devir süreci 1997-1998 yıllarında Asya ve Rusya krizleri döneminde gerçekleşmiştir. Kasım 1997'de Türk Ticaret Bankası, Aralık 1998'de de Bank Ekspres TMSF'ye devredilmiştir. 1999 yılında altı banka daha TMSF'ye devredilmiştir. Ocak 1999'da Interbank ve Aralık 1999'da Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Esbank ve Sümerbank TMSF'ye intikal etmiştir. 2000 yılında ise, Eylül ayında Kıbrıs Kredi Bankası'nın, Ekim'de Bank Kapital'in ve Etibank'ın ve Aralık ayında Demirbank'ın yönetimi ve denetimi TMSF'ye geçmiştir. Cumhuriyet tarihinin en önemli ekonomik krizlerinden birisinin yaşandığı 2001 yılında ise, Şubat ayında Ulusal Bank, Mart'ta İktisat Bankası, Temmuz ayında Kentbank, EGS Bank, Bayındır Bank, Site Bank ve Tariş Bank, Kasım'da ise Toprak Bank TMSF'ye devredilmiştir. Krize yönelik olarak önemlerin alındığı 2002 yılının Haziran ayında Pamukbank ile çok ciddi suiistimallerin ortaya çıktığı İmar Bankası Temmuz 2003'te TMSF'ye intikal etmiştir.¹⁹ Bu bağlamda **Grafik 1**'de görülen FİE'nin kötüleştiği dönemler ile yukarıda sıralanan banka devir tarihleri arasındaki paralellik, FİE'nin bankacılık sistemindeki temel sorunları yansıtması bakımından son derece önemli bulunmaktadır.

Esasında yukarıda sıralanan banka devirleri Türk Bankacılık Sistemi'nde, özellikle kriz dönemlerinde yaşanan tüm sorunları tek başına göstermemektedir. Bu devirler dışında, mali ve organizasyonel durumları kötüleşen bankalara yönetici atanması veya bu bankaların yönetim ve denetiminin devralınması (Adabank) gibi tedbirler de uygulanmıştır. Ayrıca özellikle 2001 döneminde; devir ve birleşmelerin teşvik edilmesi sonucu bazı bankalar (Körfez Bank, Osmanlı Bankası gibi) gönüllü olarak başka bankalara devrolmuş, bir kısım bankaların ortaklık yapıları değişmiş ve yapılan reform çalışmaları çerçevesinde bir takım bankalara sermaye desteği sağlanmıştır (Recapitalization Süreci). Yine bu dönemde; sorunlu alacakların yapılandırılması (İstanbul ve Anadolu Yaklaşımı), İhlas Finans Kurumu'nun tasfiye sürecine girmesi ve ciddi nakit ve sermaye açıkları olan kamu bankalarının iyileştirilmesi gibi bankacılık kesimine yönelik ilave önlemler ve destekler de sağlanmıştır. Alınan önlem ve sağlanan desteklerin en bariz göstergesi ise 2001 yılı ortasında FİE'de göze çarpan güçlü düzelmeye atığıdır. Bu dönemde TMSF'ye devredilen bankalara yönelik sermaye enjeksiyonu ve Hazine'nin bankalara yönelik iç borç takası bankacılık sistemine çok önemli bir katkı sağlamıştır.

III.1.3. Temel Bankacılık Düzenleme Göstergeleri

Basel bankacılık düzenleme ve denetleme kuralları başta olmak üzere, sermaye, likidite ve karşılıklar en önemli bankacılık düzenleme araçları arasındadır. Dolayısıyla bankacılık düzenlemelerinin analizi bakımından bu düzenleme alanlarının kullanılması kaçınılmaz olmaktadır. Şüphesiz başka bankacılık düzenleme araçları da bulunmakla birlikte, yapılan analiz açısından Finansal İstikrar Endeksi ile aynı dönemlere ilişkin bankaların sermaye, likidite ve karşılık verilerine ulaşmak mümkün olmuştur. Bu tür verilere ulaşmak yanında, söz konusu verilerin

¹⁸TMSF, http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&menu_id=22 (Erişim Tarihi: 30.07.2011)

¹⁹ BDDK., **Krizden...**, a.g.t., s.14,23,43

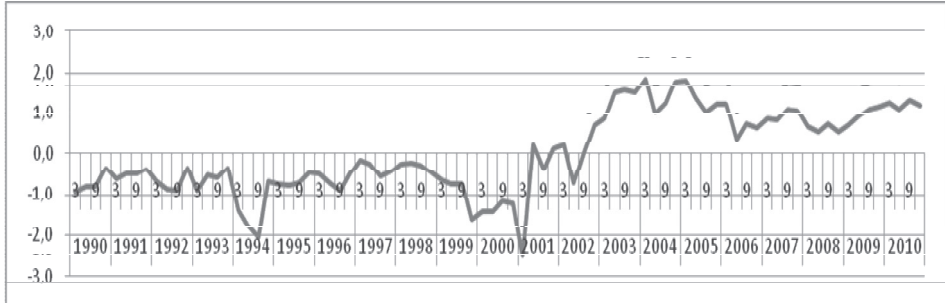
sermaye, likidite ve karşılık düzenlemelerini de sayısal olarak temsil ve teyit etmesi önemlidir. Bahis konusu düzenleme araçlarının sayısal etkilerinin bankacılık sisteminin bilançosundan hareketle incelenebilmesi amacıyla 1990 yılının ilk çeyreğinden itibaren **Tablo 2**'deki rasyolar hesaplanmıştır.

Tablo 2: Temel Bankacılık Düzenleme Göstergeleri

Sermaye Tedbirleri	Birinci Kuşak Sermaye Oranı
Likidite Yaklaşımı	Birinci Derece Likit Aktifler/Toplam Aktifler
Karşılık Politikası	Toplam Karşılıklar/Özkaynaklar
Zorunlu Karşılıklar	Zorunlu Karşılık/Yabancı Kaynaklar
(1) Birinci Kuşak Sermaye Oranı; Özkaynaklar / Toplam Aktif	
(2) Birinci Derece Likit Aktifler; Nakit Değerler, Merkez Bankası, Piyasalar, Bankalar ve Ters Repo İşlemlerinden Alacaklar toplamından oluşmaktadır.	
(3) Toplam Karşılıklar / Özkaynaklar; (Takipteki Krediler Karşılığı+Diğer Karşılıklar)/ Özkaynaklar	

Bankacılık düzenlemelerinin toplu bir şekilde etkilerinin ve sonuçlarının ölçülebilmesinin ancak Bankacılık Sistemi'nin bilançosu üzerinden gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Aksi takdirde düzenleme gibi hukuki ve soyut bir alanın somutlaştırılması pek olanaklı olamayacaktır. Bu amaçla, daha önce bankalar için önemini ve oynadığı rolü açık bir şekilde ortaya koyduğumuz sermaye düzenlemeleri ilk etapta sayısallaştırma yoluna gidilmiştir. Araştırmamızda kullandığımız 1990-2010 dönemi verileri için ortak bir sermaye düzenleme göstergesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu konuda en temel gösterge ise bankaların toplam özkaynaklarının bilanço içerisindeki payıdır. Bu rasyonun finansal analizler çerçevesinde farklı isimlendirmeleri de olmakla birlikte, banka özkaynaklarının bilanço içerisindeki payı tüm sermaye ölçümlerinin özünü oluşturmaktadır. Bir bankanın mali bünyesinin analizinden iflasına karar verilmesine, Basel I kurallarından Basel III düzenlemelerine kadar pek çok temel düzenleme ve denetim standardında bankaların mevcut özkaynak düzeyleri temel referans noktasıdır. Bu çerçevede, 1990-2010 yılları arasında çeyrek dönemler itibariyle bankacılık sektörünün Özkaynaklar/Toplam Aktifler oranının istatistikî olarak standartlaştırılmış seyri **Grafik 2**'de verilmiştir.

Grafik 2: Türk Bankacılık Sektörü Birinci Kuşak Sermaye Oranı 1990-2010

Kaynak: TCMB ve TBB verilerinden hareketle hesaplanmıştır.

Grafik 2'deki kırılma ve eğilimler değerlendirildiğinde, Türk bankacılık kesiminin ancak 2001 krizi sonrasında sermaye yeterliliği açısından arzu edilen seviyelere ulaştığı ve sermaye yeterliliğindeki kırılmaların 1994 ve 1999-2001 krizlerine eşlik ettiği dikkat çekmektedir. Burada 1990-2010 Türk bankacılık kesimi birinci kuşak sermaye oranı göstergesinin yukarıda Grafik 1'de sunulmuş olan finansal istikrar indeksi ile aynı kırılma ve eğilimleri sergilediğini de vurgulamak gerekir.

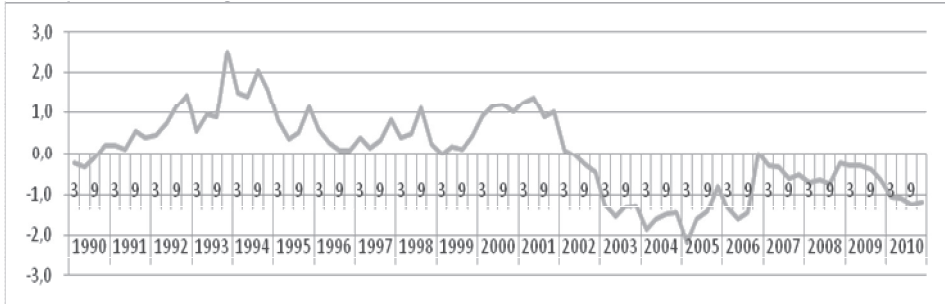
Yine uluslararası düzenleme standartları yanında, mevcut 5411 sayılı Bankacılık Kanunu da düzeltici ve iyileştirici önlemler başlıklı 68 ve 69 uncu maddelerinde, mali yapısı bozulan veya bozulma ihtimali olan bankalar açısından sermayeye ilişkin tedbirlerin önemine dikkat çekmek suretiyle, bankalar yönünden sermayenin bir düzenleme ve denetim enstrümanı olarak rolüne açık bir atıf yapmaktadır. Ayrıca, bankacılık denetim otoriteleri bankacılık sistemine ilişkin düzenleme ve denetimlerini sıkılaştırdığında öncelikle takip ettikleri ve artırılmasını istedikleri bilanço kalemi sermayedir. Bu yaklaşımın en tipik örneği Basel III kurallarıdır. Basel III kuralları ile ilk yapılmak istenen bankaların sermaye güçlerinin artırılmaya çalışılmasıdır. Bu nedenle, çalışmada nihai olarak özkaynakların bilanço içerisindeki payı sermaye düzenlemelerinin etki ve sonuçlarının izlenmesi ve analiz edilmesi bakımından bir gösterge olarak kullanılmıştır. Bu durumun, sermayenin bilanço içerisindeki işlevi nedeniyle hem finans teorisi hem de bankacılık uygulaması yönünden tutarlı olduğu kanaati taşınmaktadır. Nitekim Basel III kurallarının Türk Bankacılık Sektörü'ne etkilerinin incelendiği bir BDDK çalışmasında Haziran 2010 dönemi için bankaların bilançosunda yer alan ana sermayenin yasal özkaynaklar içindeki payı % 91,2 olarak belirlenmiştir.²⁰ Dolayısıyla Türkiye'de bankaların özkaynak güçlerinin bilançoda yer alan sermaye kalemi ile ilişkilendirilmesi hem teorik hem de pratik açıdan mümkün ve anlamlıdır.

İkinci düzenleme göstergesi ise bankacılık düzenleme ve denetim otoritelerinin bankaların likiditelerini takip ettikleri likit varlıklara dayanmaktadır. Özellikle bankacılık ve finansal krizler bakımından likidite en önemli düzenleme ve denetim alanı ve enstrümanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankaların likidite

²⁰ BDDK, **Sorularla Basel III**, Risk Yönetimi Dairesi, Aralık 2010, s. 11

yönetimi ve yaklaşımının izlenmesi ve analiz edilmesi için ise bilançodaki likit varlıklar en önemli likidite göstergesi olarak kullanılmaktadır. Likit varlıkların gerek kısa ve uzun vadeli yükümlülüklere gerekse toplam yükümlülüklerle oranı her zaman takip edilmesi gereken likidite göstergeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada likit varlık olarak banka bilançolarında yer alan hangi kalemlerin dikkate alınacağı her zaman en kritik konudur. Bu çalışma da herhangi bir tereddütte yer vermemek için sadece nakit değerler ve bankalar hesabı gibi en likit aktifler likidite düzenlemelerinin etki ve sonuçlarının izlenmesi açısından dikkate alınmıştır. Yukarıda sermaye tedbirleri bakımından değinilen hususlar temelde likidite yaklaşımı için de geçerlidir. Uluslararası kural ve standartlardan ulusal düzenlemelere kadar pek çok alanda likidite düzenlemeleri ile karşılaşmak mümkündür. Dolayısıyla denetim otoritelerinin aldığı likidite karar ve denetimlerinin etki ve sonuçlarının bankaların bilançolarındaki en likit varlıkların ağırlığı çerçevesinde takip edilmesinin makul bir yöntem olduğu görüşü taşınmaktadır. Bu bağlamda, bankacılık sektörünün 1990-2010 yılları arasında çeyrek dönemler itibariyle likit varlıklarının bilanço içerisindeki payının istatistikî olarak standartlaştırılmış gelişimi **Grafik 3**'de verilmiştir.

Grafik 3: Türk Bankacılık Sektörü Likit Aktifler /Toplam Aktifler Oranı 1990-2010

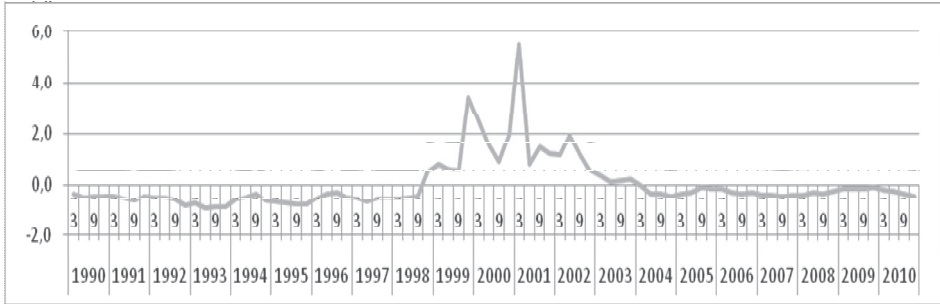

Kaynak: TCMB ve TBB verilerinden hareketle hesaplanmıştır.

Bankaların ana düzenleme başlıkları arasında sermaye ve likidite düzenlemeleri yanında, muhasebe ve karşılık politikalarının da çok önemli bir rolü vardır. Özellikle şeffaflık ve piyasa disiplininin sağlanması bakımından bankaların muhasebe ve karşılık politikalarının güvenilir ve tutarlı olması önemlidir. Bankaların kamuya açıklamış oldukları mali tablolar bankaların faaliyet sonuçlarının ve mali yapılarının herkes tarafından izlenebilmesi bakımından çok önemli göstergelerdir. Bu tabloların gerçeğe yakın derecede kamuoyuna duyurulmasında bankaların izledikleri karşılık politikası temel bir düzeltici ve belirleyici unsurdur. Bu nedenle düzenleyici otoriteler tarafından bankaların karşılık ve muhasebe politikalarının değerlendirilmesi ve takip edilmesi esaslı bir bankacılık düzenleme enstrümanı olarak kullanılmaktadır. Bankaların işlemlerinin gerçeğe uygun bir şekilde muhasebeleştirilmesi ve mali tablolarının tutarlı bir şekilde yayınlanması açısından gerek 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda gerekse bu Kanuna istinaden çıkarılan alt düzenlemelerde detaylı hüküm ve kurallar bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemeler ile bankaların yayınladıkları, başta kâr rakamları olmak üzere, tüm verilerin sağlıklı ve tutarlı bir şekilde muhasebeleştirilmesi temin edilmeye çalışılmaktadır. Bu

nedenle, bu çalışmada bankaların hesapladıkları toplam karşılıkların özkaynaklarına oranı da bir düzenleme göstergesi olarak kullanılmıştır. Böylece, yıllar içinde bankaların karşılık politikalarının sıklığı izlenmeye çalışılmıştır. Nitekim düzenleyici ve denetleyici yasal otoriteler bankaların karşılık politikalarında değişikliğe gitmeyi sıklıkla bir düzenleme enstrümanı olarak kullanmaktadır. 2008 yılında küresel olarak etkili olmaya başlayan finans krizi sonrasında, özellikle G20 kararları ile mevcut ekonomik döngüden daha bağımsız karşılık politikalarının belirlenmesi genel olarak tavsiye edilmektedir. Bu çerçevede, BDDK tarafından krizin etkilerinin arttığı 2009 yılında Karşılıklar Yönetmeliği'nde geçici bir düzenleme yapılmak suretiyle, bankaların sorunlu kredilerine ilişkin karşılık politikalarında daha esnek bir yaklaşım izlemelerine imkân sağlanmıştır. Dolayısıyla bankaların bilançolarında yer alan karşılık tutarının düzenleyici ve denetleyici yasal otoriteler bakımından önemli bir düzenleme aracı olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bu amaçla, bir düzenleme göstergesi olarak bankacılık sektörünün ayrılan toplam karşılıklarının özkaynaklara oranının, 1990-2010 yılları arasındaki çeyrek dönemler itibariyle istatistikî olarak standartlaştırılmış seyrine aşağıdaki **Grafik 4**'de yer verilmiştir.

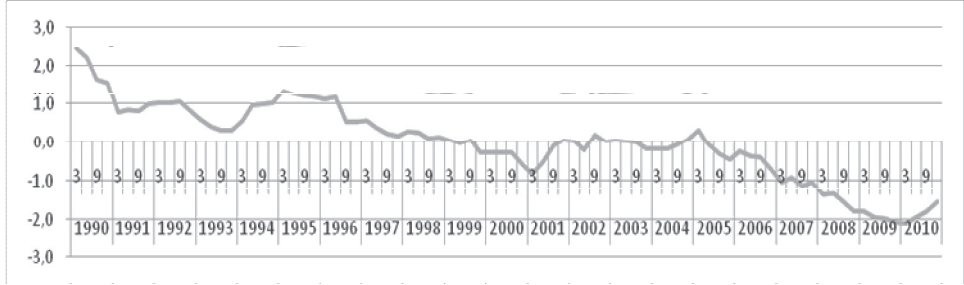
Grafik 4: Türk Bankacılık Sektörü Toplam Karşılıklar/Özkaynaklar Oranı 1990-2010

Kaynak: TCMB ve TBB verilerinden hareketle hesaplanmıştır.

Günümüzde merkez bankalarının fiyat istikrarı kadar finansal istikrarı da gözetmesi gerektiği ve bu nedenle geleneksel para politikası araçlarının finansal istikrar koşulları göz önünde bulundurularak kullanılması tavsiye edilmektedir. Dolayısıyla, esasında bir para politikası aracı olmakla birlikte, bankaların bilanço yapılarına etkisi nedeniyle zorunlu karşılık tutarları da bir bankacılık düzenleme enstrümanı olarak değerlendirilmiş ve bankaların toplam yabancı kaynaklarına oranı bir düzenleme göstergesi şeklinde analizimize dâhil edilmiştir. Böylece, merkez bankasının belirlediği farklı zorunlu karşılık oranları ile bankacılık sisteminin bilanço yapısında meydana getirdiği değişikliklerin etkisi ve bu politikaların finansal istikrara katkısının incelenmesi hedeflenmiştir. Dolayısıyla, bankalarca ayrılan zorunlu karşılıkların toplam yabancı kaynaklara oranının istatistikî olarak standartlaştırılmış seyri aşağıda **Grafik 5**'de yer almaktadır.

Grafik 5: Türk Bankacılık Sektörü Zorunlu Karşılıklar/Yabancı Kaynaklar Oranı 1990-2010

Kaynak: TCMB ve TBB verilerinden hareketle hesaplanmıştır.

III.1. Finansal İstikrar Endeksi ile Bankacılık Düzenleme Göstergeleri Arasındaki İlişki

Bu bölümde, Türk Bankacılık Sektörü verileri kullanılmak suretiyle oluşturduğumuz Finansal İstikrar Endeksi'yle, yine hazırlamış olduğumuz Sermaye Tedbirleri, Likidite Yaklaşımı, Karşılık Politikası ve Zorunlu Karşılıklar şeklindeki dört temel bankacılık düzenleme aracının ilişkisi ekonometrik olarak analiz edilecektir. Daha önce de ifade edildiği üzere, Finansal istikrar Endeksi'ni (FIE) etkileyebileceği düşünülen değişkenler Birinci Kuşak Sermaye Oranı (BKSO), Birinci Derece Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı (BDLAO), Toplam Karşılıkların Özkaynaklara Oranı (TKO) ve Zorunlu Karşılıkların Yabancı Kaynaklara Oranı (ZKYKO) olarak belirlenmiştir. Zaman serisi içeren ekonomik veya finansal değişkenlerin büyük bölümü durağan olmayan serilere sahiptir. Dolayısıyla, söz konusu değişkenlerin arasında herhangi bir ekonometrik analiz yapılmadan önce ilgili zaman serilerinin birim kök analizlerinin yapılması gerekmektedir. Bu amaçla modeldeki değişkenler için ADF birim kök testi sinamaları E-views programı kullanılarak yapılmıştır. İktisat teorisi bir çoğu oran olarak ifade edilen söz konusu serilerde trend olduğunu desteklemediğinden birim kök testleri sadece sabit terimle yapılmıştır. Birim kök testinin sonuçları aşağıda **Tablo 3**'de sunulmuştur.

Tablo 3: Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenin Adı	ADF Test Sonucu
Finansal İstikrar Endeksi (FIE)	-1.100(2)
Finansal İstikrar Endeksi farkı (d(FIE))	-10.084(1)***
Birinci Kuşak Sermaye Oranı (BKSO)	-1.560(1)
Birinci Kuşak Sermaye Oranı Farkı (d(BKSO))	-12.575(0)***
Birinci Derece Likit Aktifler Oranı (BDLAO)	-1.923(0)
Birinci Derece Likit Aktifler Oranı Farkı (d(BDLAO))	-10.510(0)***
Toplam Karşılık Özkaynak Oranı (TKO)	-1.774(5)
Toplam Karşılık Özkaynak Oranı Farkı (d(TKO))	-3.828(4)***
Zorunlu Karşılıklar Yabancı Kaynaklar Oranı (ZKYKO)	-1.935(0)
Zorunlu Karşılıklar Yabancı Kaynaklar Oranı Farkı (d(ZKYKO))	-8.183(0)***

Gecikme Sayısı Schwarz Bilgi Kriteri'ne (SIC) göre seçilmiş ve parantez içinde gösterilmiştir. *, **, ***, birim kök hipotezinin sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini göstermektedir.

Yukarıdaki tabloda yer alan birim kök testi sonuçlarından görüldüğü üzere, tüm değişkenler birim kök içermekte, dolayısıyla anlamlı bir ekonometrik analiz için gerekli olan durağanlık şartını sağlamamaktadır. Ancak, tüm değişkenlerin birinci dereceden farklı alındığında serilerin durağan hale geldiği de görülmektedir. Tüm değişkenlerin, birinci dereceden farkları alındığında durağan hale gelmeleri nedeniyle I(1) (birinci dereceden bütünüleşik) oldukları ifade edilebilecektir. Dolayısıyla bu değişkenler arasında eşbütünüleşme olup olmadığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Johansen testi uygulanmıştır. Bu yöntemin uygulanması için ilgili değişkenler arasında vektör oto regresif (VAR) modeli tahminin yapılması gerekmektedir. VAR modelinin tahmini için gerekli olan uygun gecikme sayısı SIC'e göre tespit edilmiş ve 1 olarak bulunmuştur.

SIC'e göre belirlenen 1 gecikme sayısı kullanılarak Johansen eşbütünüleşme testi uygulanmıştır. İz (Trace) ve maksimum özdeğer (Maximum Eigenvalue) istatistiklerine dayanarak yapılan Johansen testi sonuçları aşağıda **Tablo 4**'de verilmiştir.

Tablo 4: Johansen Test Sonuçları

Unrestricted Cointegration Rank Test (Trace)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Trace Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.474608	106.1512	69.81889	0.0000
At most 1 *	0.354630	53.37514	47.85613	0.0139
At most 2	0.111307	17.46477	29.79707	0.6057
At most 3	0.079446	7.788500	15.49471	0.4883
At most 4	0.012128	1.000599	3.841466	0.3172

Trace test indicates 2 cointegrating eqn(s) at the 0.05 level

* denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level

**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Unrestricted Cointegration Rank Test (Maximum Eigenvalue)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Max-Eigen Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.474608	52.77610	33.87687	0.0001
At most 1 *	0.354630	35.91037	27.58434	0.0034
At most 2	0.111307	9.676271	21.13162	0.7744
At most 3	0.079446	6.787901	14.26460	0.5145
At most 4	0.012128	1.000599	3.841466	0.3172

Max-eigenvalue test indicates 2 cointegrating eqn(s) at the 0.05 level

* denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level

**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Her iki istatistiğe (“Trace” ve “Maximum Eigenvalue”) göre de Johansen testi ilgili değişkenler arasında eşbütünleşme olduğunu göstermekte, dolayısıyla da değişkenler arasında uzun dönem denge ilişkisi bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Söz konusu ilişkiyi ortaya koymak için ilgili değişkenler arasında vektör hata düzeltme (VEC-Vector Error Correction) modeli tahmini yapılmış ve sonuçlar aşağıda **Tablo 5**'de verilmiştir

Tablo 5: Vektör Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Cointegrating Eq:	CointEq1
FIE(-1)	1.000000
TKO(-1)	0.791008 (0.06527) [12.1190]
ZKYKO(-1)	0.573840 (0.07231) [7.93546]
BDLAO(-1)	0.867358 (0.11411) [7.60115]
BKSO(-1)	0.751846 (0.13984) [5.37634]
C	-0.004550
Error Correction:	D(FIE)
CointEq1*	-0.280047 (0.12459) [-2.24783]
D(FIE(-1))	0.098163 (0.16909) [0.58053]
D(TKO(-1))*	0.385832 (0.10738) [3.59298]
D(ZKYKO(-1))	-0.034841 (0.26255) [-0.13270]

D(BDLAO(-1))*	0.258461 (0.11738) [2.20188]
D(BKSO(-1))	0.247869 (0.16673) [1.48665]
C	0.012893 (0.04961) [0.25989]
R-squared	0.275884
Adj. R-squared	0.217955
Sum sq. resids.	13.88528
S.E. equation	0.430276
F-statistic	4.762431
Log likelihood	-43.54148
Akaike AIC	1.232719
Schwarz SC	1.438171

Parantez içindeki ifadeler standart hata, kare parantez içindeki ifadeler ise t-istatistikleridir. * Parametreleri istatistiksel olarak anlamlı olan değişkenleri göstermektedir.

Tablo 5'de de görüldüğü üzere, eşbütünlüşme denklemi aşağıdaki gibi tahmin edilmiştir. Her bir değişkene ilişkin t-istatistikleri parantez içerisinde verilmiştir.

$$FIE = -0.0046 + 0.791TKO + 0.574ZKYKO + 0.867BDLAO + 0.752BKSO$$

(12.119) (7.936) (7.601) (5.376)

Eşbütünlüşme denkleminde görüldüğü üzere, Finansal İstikrar Endeksi ile Birinci Kuşak Sermaye Oranı (BKSO), Birinci Derece Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı (BDLAO), Toplam Karşılıkların Özkaynaklara Oranı (TKO) ve Zorunlu Karşılıkların Yabancı Kaynaklara Oranı (ZKYKO) arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır ve tüm değişkenlerin parametreleri de istatistiksel olarak %99 güvenilirlik düzeyinde anlamlıdır.

Eşbütünlüşme denklemi Finansal İstikrar Endeksi ile diğer değişkenler arasında uzun dönemde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiyi göstermektedir. Bu değişkenler arasındaki kısa dönemli ilişkinin ortaya konabilmesi için Granger nedensellik testi yapılmıştır. Granger nedensellik testi hata düzeltme teriminin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı ve ilgili değişkenlerin gecikmelerinin anlamlı olup olmadığı sınanarak yapılmıştır. Finansal İstikrar Endeksi için hata düzeltme denklemi aşağıda verilmiştir. Parantez içi ifadeler ilgili değişkenlerin t-istatistiklerini göstermektedir.

$$\Delta FIE = 0.013 - 0.280ECT_{t-1} + 0.098FIE_{t-1} + 0.385\Delta TKO - 0.035\Delta ZKYKO + 0.258\Delta BDLAO + 0.248\Delta BKSO$$

(-2.247)* (0.581) (3.592)* (-0.133) (2.202)* (1.487)

* Parametreleri istatistiksel olarak anlamlı olan değişkenleri göstermektedir.

Hata düzeltme denkleminde, Finansal İstikrar Endeksini kısa dönemde etkileyen ve parametreleri istatistiksel olarak anlamlı olan değişkenlerin TKO ve BDLO olduğu görülmektedir. Bu iki değişken ile Finansal İstikrar Endeksi arasındaki ilişki pozitifdir. Bir başka ifade ile TKO ve BDLO, Finansal İstikrar Endeksi'nin kısa dönemde Granger nedenidir. Ayrıca hata düzeltme teriminin de etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve işaretinin de negatif olduğu bulunmuştur. Hata düzeltme modelinin sonuçlarından, TKO ve BDLO'nun Finansal İstikrar Endeksi'nin Granger nedeni olduğu anlaşılmakla birlikte, değişkenler arasında Granger nedensellik testi de ayrıca uygulanmıştır. Testin sonuçları aşağıda **Tablo 6**'da yer almaktadır.

Tablo 6: Granger Nedensellik Test Sonuçları

Dependent variable: D(FIE)

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
D(TKO)	12.90952	1	0.0003*
D(ZKYKO)	0.017610	1	0.8944
D(BKSO)	2.210116	1	0.1371
D(BDLAO)	4.848278	1	0.0277**
All	19.68603	4	0.0006

Yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere, TKO ve BDLOA değişkenleri sırasıyla % 99 ve % 95 güven aralıklarına göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu da Toplam Karşılıkların Özkaynaklara Oranı ve Birinci Derece Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı değişkenlerinin Finansal İstikrar Endeksi'ni kısa dönemde etkilediğini, bir başka ifade ile Finansal İstikrar Endeksinin Granger nedeni olduğunu ortaya koymaktadır.

Görüldüğü üzere, bankacılık düzenlemelerinin finansal istikrar üzerinde olumlu bir etkisi olduğu yapılan çalışmanın en önemli sonucu olduğu düşünülmektedir. Birer bankacılık düzenleme aracı olarak değerlendirdiğimiz Sermaye Tedbirleri, Likidite Yaklaşımı, Karşılık Politikası ve Zorunlu Karşılıklar finansal istikrara uzun dönemde olumlu katkı vermektedir. Dolayısıyla kamu gücüyle bankaların sermaye düzeylerinin yükseltilmeye, likit varlıklarının artırılmaya, ve ayrılan karşılık tutarlarının yükseltilmeye çalışılması finansal istikrara olumlu yönde yansımaktadır.

Analize dâhil edilen politika seçenekleri arasında Birinci Derece Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı değişkeni uzun dönemde finansal istikrarı en fazla etkileyen (0,867) düzenleme aracı olmuştur. Söz konusu düzenleme enstrümanını Toplam Karşılıkların Özkaynaklara Oranı (0,791) izlerken, Birinci Kuşak Sermaye Oranı (0,752) üçüncü sırada gelmektedir. Esasında bir para politikası aracı olan Zorunlu Karşılıkların, finansal istikrar üzerindeki etkisinin ise (0,574) diğer düzenleme değişkenlerine göre daha sınırlı olması dikkat çekmektedir.

Öte yandan inceleme dönemi itibarıyla finansal istikrar üzerinde kısa dönemde Granger nedenselliği bağlamında, Toplam Karşılıkların Özkaynaklara

Oranı (0,385) ve Birinci Derece Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranının (0,258) etkili olması ve bu durumun istatistikî olarak anlamlı çıkması çarpıcı bir sonuç olmuştur. Zira temel bir düzenleme enstrümanı olan Birinci Kuşak Sermaye Oranının (0,248) regresyon katsayısı, kısa dönem için t-istatistiği çerçevesinde anlamlı bir sonuç vermemiştir. Aynı şekilde, kısa dönemde negatif bir (-0,035) regresyon katsayısı sunan Zorunlu Karşılıklar Yabancı Kaynaklar Oranı da istatistikî olarak anlamlı bir sonuç göstermemiştir. Dolayısıyla, mevcut model bağlamında bankaların kısa vade için özel ve genel karşılık ayırma politikalarının ve likit varlık bulundurma yükümlülüklerinin artırılmasının finansal istikrar bakımından olumlu ve anlamlı sonuçları olduğu neticesine ulaşılmaktadır. Diğer taraftan başlıca bankacılık düzenleme araçları arasında olan sermaye yeterliği ve zorunlu karşılıklara yönelik düzenlemelerin, 1990-2010 Türkiye bankacılık kesimi deneyiminde finansal istikrar üzerindeki olumlu etkileri uzun dönemde ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada hesaplanan Finansal İstikrar Endeksi, ekonomide finansal istikrardaki bozulmalar ile krizler arasındaki ilişkiyi net olarak ortaya koymaktadır. 1990-2010 döneminde finansal istikrar endeksinin sergilediği eğilimler değerlendirildiğinde bazı ilginç sonuçlar tespit edilmektedir. Şöyle ki son kriz hariç Türkiye ekonomisindeki inceleme dönemindeki tüm krizler ulusal finansal istikrarsızlık ile paralel olarak ortaya çıkmıştır. Son yirmi yıl içinde finansal istikrarsızlığın en sert olduğu dönemin 2001 krizi olduğu ampirik olarak açıktır. Diğer taraftan 2001 krizi öncesinde finansal istikrardaki bozulma 1998 yılından itibaren başlamıştır. Bu olgu; kriz tarihçelerinin Türkiye’de 1999-2001 krizlerini birlikte değerlendirmelerinin daha uygun olabileceğini düşündürmektedir. Diğer taraftan Türkiye ekonomisinde 2008-2009 ekonomik krizinin ulusal finansal istikrarın görece olarak tesis edildiği bir dönemde yaşanması, Türkiye gibi dışa açık ekonomilerde ulusal finansal istikrarın görece mevcudiyetinin ekonomik krizleri önlemede yeterli olmadığının bir delilini oluşturmaktadır.

Ayrıca finansal istikrarsızlığın en önemli göstergelerinden olan banka iflaslarının da Finansal İstikrar Endeksi’ne yansıdığı tespit edilmiştir. Ülkemizde ilgili bankacılık otoriteleri tarafından 1990-2010 döneminde toplam 25 bankanın yönetim ve denetimi TMSF’ye devredilmiştir. Finansal İstikrar Endeksi’nin kötüleştiği dönemler ile yukarıda sıralanan banka devir tarihleri arasındaki paralellik, Finansal İstikrar Endeksi’nin bankacılık sistemindeki temel sorunları yansıttığını göstermesi bakımından da son derece önemli bulunmaktadır.

Eşbütünlüşme yöntemiyle yapılan ekonometrik çalışma sonucunda ise 1989 yılındaki finansal serbestleşme sonrası Türkiye ekonomisinde bankacılık düzenlemeleri ile finansal istikrar arasında kısa ve uzun dönemde güçlü pozitif bir ilişkinin mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birer bankacılık düzenleme aracı olarak değerlendirdiğimiz Sermaye Tedbirleri, Likidite Yaklaşımı, Karşılık Politikası ve Zorunlu Karşılıklar finansal istikrara uzun dönemde olumlu katkı vermektedir. Dolayısıyla kamu gücüyle bankaların sermaye düzeylerinin yükseltilmesi, likit varlıklarının artırılması ve ayrılan karşılık tutarlarının yükseltilmesi şeklindeki düzenlemeler uzun vadede finansal istikrara olumlu yönde

etki yapmaktadır. Ulaşılan bu sonuçlar gerek uluslararası kuruluşların gerekse ulusal düzenleme otoritelerinin bankacılık düzenlemeleri konusunda özellikle sermaye, likidite ve karşılık politikalarına odaklanılmasını destekler mahiyettedir. Zira bu politika seçeneklerinin ilgili dönem Türkiye ekonomisinde finansal istikrarı uzun dönemde olumlu şekilde etkilediği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan yapılan ekonometrik çalışmada ulaşılan bir diğer kayda değer bulgu ise, bu inceleme ele alınan dört bankacılık düzenlemesinden sorunlu krediler için uygulanan karşılık düzenlemeleri ile bankaların likit aktiflerine yönelik politikaların kısa dönemde de finansal istikrara olumlu katkı yaptığının tespitidir.

Kaynakça

- AHUMADA Antonio C., BUDNEVICH Carlos L., “Some Measures of Financial Fragility in the Chilean Banking System: An Early Warning Indicators Application”, **Central Bank of Chile Working Papers**, N. 117, November 2001, s.9-10.
- ASPACHS-BRACONS O. ve diğeri, “Towards a Measure of Financial Fragility”, **LSE Financial Markets Group Discussion Paper 554**, February 2006, s.3-18.
- BAKIROV R., GRISHAN M., **Banking Regulation and Financial Stability**, Economics Education and Research Consortium Russia, Final Report, May 2000, s.2-6.
- BARTH, J.,R. ve diğeri, “Reassessing the Rationale and Practice of Bank Regulation And Supervision around the Globe” **Seminar on Current Developments in Monetary and Financial Law**, Washington D.C., October 2006, ss., 21-46.
- BDDK, **Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**, Çalışma Tebliği, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı, 3 Eylül 2010, s.VII-IX, 14-85.
- BDDK, **Sorularla Basel III**, Risk Yönetimi Dairesi, Aralık 2010, s.11.
- BORIO Claudio, DREHMANN Mathias, “Towards an Operational Framework for Financial Stability: “Fuzzy” Measurement and its Consequences”, **BIS Working Papers**, No 284, June 2009, s.1-32.
- DEWATRIPONT Mathias, TIROLE Jean, **The Prudential Regulation of Banks The Walras-Pareto Lectures**, The MIT Press, 2nd Edition, 1999, Massachusetts, s. 29-32, 59-63, 199-220.
- GENÇAY Oya, “Finansal Dolarizasyon ve Finansal İstikrar Arasındaki İlişki: Türkiye Değerlendirmesi”, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Şubat 2007, Ankara, s.27, 51-52, 84-89.
- JEUNEMAITRE Alain, **Financial Market Regulation A Practitioner's Perspective**, Macmillan Press, 1997, s. 21-22.
- KİBRİTÇİOĞLU Aykut, “Monitoring Banking Sector Fragility”, **The Arab Bank Review**, Vol. 5 No. 2, October 2003, s.51-66.
- ÖZCAN Serkan, “Para Politikası Tercihleri ile Finansal İstikrar Arasındaki İlişki, Enflasyon Hedeflemesi Politikasında Finansal İstikrar ve Türkiye Analizi”, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Mayıs 2006, Ankara, s.12-14, 80-109.
- SCHINASI Garry J., “Defining Financial Stability”, **IMF Working Paper**, WP/04/187, October 2004, s.3-12.
- SPONG Kenneth, **Banking Regulation: Its Purpose, Implementation on Effects**, Federal Reserve Bank of Kansas City, 5. Edition, 2000, s.5-23.
- TBB, [http://www.tbb.org.tr/tr/Banka ve Sektor Bilgileri/Tum Raporlar.aspx](http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Tum_Raporlar.aspx) (Erişim Tarihi: 30.06.2011)

TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr/veni/iletisimgm/sss.php> (Erişim Tarihi: 15.11.2010)

TCMB, <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html> (Erişim Tarihi: 30.06.2011)

TİRYAKİ Göksel, “Bankacılık Sektöründe -Basel Sermaye Uzlaşmaları- Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu Gerçekten Yeterli Midir? Kaldıraç Oranı’na ve Daha Güçlü Bir Bankacılık Düzenleme Çerçevesine İlişkin Değerlendirmeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, 347. Sayı, Temmuz 2010, s.118, 121-122.

TİRYAKİ Göksel, “Basel Regulations, Economic Capital and Their Implications for the Turkish Banking Industry”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 10.Cilt, 1.Sayı, Ocak 2009, s.119-131.

TİRYAKİ Göksel, “Ekonomik Suçlar, Bankacılık Suçları ve Bu Tür Suçlarla Mücadele Stratejisi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, 34. Sayı, 2004, s.56-76.

TİRYAKİ Göksel, “Küresel Bankacılık Düzenlemelerinde Yeni Dönem”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, 60. Sayı, 2009, s.38.

TİRYAKİ Göksel, “Küresel Krizlerin Gölgesinde Yeni Bir Global Finansal Mimariye Doğru”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, 57. Sayı, 2009, s.34.

TMSF, http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&menu_id=22 (Erişim Tarihi: 30.07.2011)

TYMOIGNE Eric “Measuring Macroprudential Risk: Financial Fragility Indexes”, **Levy Economics Institute of Bard College Working Paper No. 654** March 2011, s.4-9.